

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ * ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ • 10^{ης} Α Π Ρ Ι Λ Ι Ο Υ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

* Οι απαντήσεις είναι σε κάθε περίπτωση ενδεικτικές. Κάθε ορθή και τεκμηριωμένη απάντηση γίνεται αποδεκτή.

Α' Ομάδα

A.1. 2x5 = 10 μονάδες

- α.** Η αντίδραση του κρατικού μηχανισμού ήταν **ανεπαρκής** σε σχέση με το μέγεθος του **ΛΑΘΟΣ** προσφυγικού προβλήματος. (**→ μάλλον επαρκής**)
- β.** Υπολογίζεται ότι, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έφτασαν στο ελληνικό κράτος 1.230.000 **ΛΑΘΟΣ** Έλληνες χριστιανοί και **610.000** Αρμένιοι πρόσφυγες, ένα «ανθρώπινο κύμα» που ανέτρεψε όλες τις ισορροπίες και τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. (**→45.000**)
- γ.** Στη Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους, το 1823, ο ανταγωνισμός για την εξουσία πήρε μεγάλες **ΣΩΣΤΟ** διαστάσεις, καθώς συγκροτήθηκαν δύο ισχυρά κόμματα, των προκρίτων και των κλεφτοκαπεταναίων.
- δ.** Η πολιτική αστάθεια, τα μίσια του διχασμού, η ανακήρυξη της δημοκρατίας, οι επεμβάσεις του **ΛΑΘΟΣ** στρατού και οι απόπειρες πραξικοπημάτων, **δεν επηρέασαν** το ζήτημα της αποτελεσματικότητας του κράτους και της διοίκησης. (**→ συσκοτίζουν**)
- ε.** Γύρω από τρία κόμματα, το αγγλικό, το γαλλικό και το ρωσικό, συσπειρώθηκαν οι πληρεξούσιοι **ΣΩΣΤΟ** στην Γ' Εθνοσυνέλευση.

A.2. 3x5 = 15 μονάδες

- α.** Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο έγινε κάτω από δύσκολες και περίπλοκες συνθήκες.
- Η σύγκρουση του παλατιού με τον Βενιζέλο, ο Διχασμός,
 - η άσκοπη και δαπανηρή επιστράτευση του 1915,
 - η δημιουργία της κυβέρνησης της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη και η διάσπαση της χώρας σε δύο ουσιαστικά κράτη,
 - ο συμμαχικός αποκλεισμός και οι συγκρούσεις,
 - είχαν οπωσδήποτε μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος και υπονόμισαν πολλά από τα κεκτημένα της προηγούμενης περιόδου. [Όταν, με την επέμβαση των Συμμάχων, ενοποιήθηκε το 1917 η χώρα υπό τον Βενιζέλο, στάθηκε αδύνατο να αναλάβει, χωρίς εξωτερική αρωγή, το κόστος της συμμετοχής στον πόλεμο. Οι Σύμμαχοι προχώρησαν τότε σ' έναν ιδιόμορφο δανεισμό της χώρας, που θα είχε οδυνηρές συνέπειες στο μέλλον.]
- β.**
- Πολύ γρήγορα, πέτυχε σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα,
 - στηρίζοντας την έκδοση χαρτονομίσματος στα αποθέματά της σε χρυσό και συνάλλαγμα και εξασφαλίζοντας τη μετατρεψιμότητα του εθνικού νομίσματος σε χρυσό.
 - Η επιτυχία αυτή, οδήγησε τα δημόσια οικονομικά σε περίοδο ευφορίας,
 - βελτίωσε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενίσχυσε την εισροή συναλλάγματος και τις επενδύσεις και
 - προκάλεσε μία ισχυρή δυναμική που επέτρεψε τις σημαντικές πολιτικές, θεσμικές και οικονομικές πρωτοβουλίες της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932).
- γ.**
- Οι ραγδαίες αλλαγές, τις οποίες προκάλεσαν στη χώρα οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου, ανέδειξαν την ανάγκη για σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της χώρας.
 - Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, για παράδειγμα, ξεπέρασε, με την έλευση των προσφύγων, το 1.000.000 κατοίκους και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να υδρεύεται με το χρονολογούμενο από τους ρωμαϊκούς χρόνους Αδριάνειο Υδραγωγείο.
 - Τη λύση του ζητήματος ανέλαβε το 1925 η αμερικανική εταιρία ΟΥΛΕΝ, με την κατασκευή του φράγματος και της τεχνητής λίμνης στο Μαραθώνα.

B.1. 13 μονάδες

- 1 Η Ελλάδα του μεσοπολέμου (1919-1939), παρά το κόστος της μικρασιατικής συμφοράς, είχε αποκτήσει μια σειρά από πλεονεκτήματα, που επέτρεπαν τη θετική οικονομική της πορεία.
- 1 Σε αντίθεση με πολλά γειτονικά της κράτη είχε ομογενοποιηθεί εθνικά, καθώς οι μειονότητες αντιπροσώπευαν πλέον λιγότερο του 7% του συνολικού πληθυσμού.
- 2 Είχε ολοκληρώσει την αγροτική της μεταρρύθμιση και είχε προωθήσει την αστικοποίησή της: το 1/3 του πληθυσμού ζούσε πλέον σε μεγάλα αστικά κέντρα.
- 3 Ταυτόχρονα, κάτω από το βάρος των πιέσεων είχε βελτιώσει τις υποδομές της και είχε υιοθετήσει αναπτυξιακές πολιτικές. Με λίγα λόγια είχε λύσει πολλά από τα προβλήματα που εξακολούθησαν για πολύ καιρό να ταλανίζουν τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη.
- 3 Τέλος, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε στα θετικά τη συγκέντρωση των Ελλήνων στο πλαίσιο του εθνικού τους κράτους και την εξάλειψη του ελληνικού κοσμοπολιτισμού που συχνά υπήρξε αιτία για να αντιμετωπίζεται η Ελλάδα ως δευτερεύον πεδίο ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ανάπτυξη της Ελλάδας ενδιέφερε πλέον όλους τους Έλληνες.
- 3 Επιπλέον, οι πρόσφυγες είχαν φέρει μαζί τους τις γνώσεις, τον πολιτισμό τους και μια ισχυρή διάθεση για εργασία. Πέρα από τις επιτυχείς ή ανεπιτυχείς προσπάθειες των αρχών για αποκατάσταση των ξεριζωμένων, θεμέλιο της όλης προσπάθειας ήταν η διάθεση των ανθρώπων να εργαστούν σκληρά για να ξαναδημιουργήσουν αυτά που έχασαν μέσα στην καταστροφή..

B.2. 12 μονάδες

- 2 Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο.
- 3 Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρισμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλεινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο.
- 7 Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

Β' Ομάδα

Σημείωση: Σε γενικές γραμμές, τυχόν **αστοχία** (επιστημονική ή και σε επίπεδο έκφρασης, κατανόησης ή συνάφειας με το θέμα), επί των **εισαγωγικών** και **επιλογικών αναφορών**, της **σύνθεσης** των στοιχείων του σχολικού εγχειριδίου με τις πηγές ή και **δομής** της απάντησης, επισύρει αναπόφευκτα βαθμολογικές επιπτώσεις.

Η ποινή ποικίλει ανά περίπτωση, ορίζεται πάντως περί το 1/4 του συνολικού βαθμού που αποδίδεται σε κάθε ερώτημα. [Σε ερώτημα, για παράδειγμα, που βαθμολογείται με άριστα το 25, τέτοια αστοχία δε θα πρέπει να ζημιώσει το μαθητή με περισσότερα από 4-5 μόρια.]

Γ.1. 25 μονάδες

- 5 • Κατά την προεπαναστατική περίοδο, για αντικειμενικούς λόγους, οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πολιτικά κόμματα. Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα.

- Ως σχέση πελατείας ορίζεται, σύμφωνα με το πρώτο κείμενο, μια διαδικασία ανταλλαγής υπηρεσιών μεταξύ δύο μερών, άνισης κοινωνικής και οικονομικής ισχύος,
 - που στηρίζεται στην αμοιβαία ανάληψη υποχρεώσεων.
 - Οι υποχρεώσεις που θα αναλάμβανε κάθε πλευρά δεν εντασσόταν σε κάποιο έννομο ή θεσμοποιημένο σύστημα λειτουργίας και επιβολής κυρώσεων.
- 10
- Στην οργάνωση των πελατειακών σχέσεων οδήγησαν οι εξής λόγοι: ο ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων για την κατάληψη θέσεων εξουσίας,
 - η ελλιπής παροχή προστασίας από μέρους της οθωμανικής διοίκησης προς τους υπηκόους της σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών,
 - η απουσία συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους.
 - Η ανυπαρξία μιας ισχυρής κεντρικής εξουσίας που θα υπερασπιζόταν τους απλούς ανθρώπους θεωρείται ως ο λόγος διαμόρφωσης τέτοιων σχέσεων από τον Βαυαρό λόγιο Friedrich Thiersch,
 - που είχε έρθει σε στενή επαφή με ελληνικές πολιτικές ομάδες το 1832.
 - Οι παραπάνω λόγοι οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια.
 - Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια, καθώς αποτελούσε, κατά τον Thiersch, το φυσικότερο και ασφαλέστερο στήριγμα.
 - Η κύρια οικογένεια και οι πλησιέστεροι συγγενείς συνδέονταν μεταξύ τους και αλληλοβοηθούνταν, περισσότερο από οπουδήποτε αλλού, κατά το σχόλιό του.
 - Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες
 - και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειές τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση.
- 7
- Ο άνθρωπος που δε διέθετε ένα τέτοιο έρεισμα έπρεπε να εξασφαλίσει, κατά τον Thiersch, μια θέση, επιλέγοντας να ενταχθεί στους οπαδούς κάποιου ισχυρού προσώπου.
 - Με τον τρόπο αυτό, κάθε «επιφανής» διέθετε έναν μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό «υποτακτικών», που τον συμβουλευόνταν και υπηρετούσαν για την εξασφάλιση της εύνοιάς του.
 - Αυτή θεωρείται ότι υπήρξε η διαδικασία μέσα από την οποία γεννήθηκαν στον ελλαδικό χώρο οι ισχυρές φατρίες,
 - οι αρχηγοί των οποίων συχνά υπηρετούσαν έναν ακόμη ισχυρότερο αρχηγό, συνδυάζοντας το ρόλο του προστάτη σε κάποιον ασθενέστερο, αλλά και υπηρέτη, σε κάποιον ισχυρότερο.
 - Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων.
 - Ανάμεσα σ' αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των δημοσίων θέσεων.
 - Στη Στερεά Ελλάδα φορείς της πατρωνίας ήταν μεγαλοαρματολοί. Στα νησιά, εξάλλου, στην ηγεσία των δικτύων πατρωνίας βρίσκονταν οι οικογένειες των μεγάλων πλοιοκτητών.
- 3
- Ο γάλλος περιηγητής Antoine Grénier εντοπίζει δύο ειδών προστάτες, τους τοπικούς προεστούς ή τους σπλαρχηγούς, καθώς και τους ξένους προεστούς.
 - Σημειώνει μάλιστα ότι το 1863 το πελατειακό σύστημα ακόμη επιζούσε,
 - ανάγοντας τη γέννησή του στις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί ήδη κατά την οθωμανική περίοδο και αποδεχόμενος την ανάγκη συντήρησης αυτού του μηχανισμού, αρκετά χρόνια μετά την απελευθέρωση.

[Τα κατοπινά κόμματα δεν αποτελούν απλή μετεξέλιξη των δικτύων πατρωνίας. Επί τουρκοκρατίας το πολιτικό πλαίσιο ήταν δεδομένο και αναμφισβήτητο: η οθωμανική κυριαρχία. Γενικότερα, τα δίκτυα πατρωνίας δεν λειτουργούσαν κάτω από τους ίδιους όρους και δεν ανταποκρίνονταν στις ίδιες ανάγκες με τα κατοπινά κόμματα.]

Γ.1. 25 μονάδες

- 2
- Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα σε μία εποχή «ευημερίας». Η «ευημερία» σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται,
 - οι πληγές έκλειναν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία.

- 7
- Συγκεκριμένα, η χώρα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα γνώρισε αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη με την κατασκευή έργων υποδομής, τη σταθεροποίηση του νομίσματος, την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και την ψήφιση νόμων για την προστασία της εγχώριας βιομηχανίας.
 - Η χώρα «υποδέχθηκε» την παγκόσμια οικονομική κρίση ισχυρή και ακμαία σε πολλούς τομείς. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν, το εμπόριο σχεδόν δεκαπλασιάστηκε, κυρίως όσον αφορά στο εισαγωγικό κομμάτι του,
 - η χωρητικότητα της ναυτιλίας αυξήθηκε από τα 1.315.473 λίτρα στα 1.929.191 μέσα σε μια δεκαετία (1928-1938), ενώ ο βιομηχανικός τομέας αναπτύχθηκε με μεγάλη ταχύτητα.
 - Ωστόσο, η ευημερία αυτή αποδείχθηκε πλασματική, καθώς βασιζόταν στο ξένο κεφάλαιο που εισαγόταν στην Ελλάδα με τη μορφή δανείων,
 - με αποτέλεσμα η οικονομία της χώρας να εξαρτάται αποκλειστικά απ' αυτό.
 - Αξίζει να σημειωθεί ότι το συνολικό ποσό των εξωτερικών δανείων από το 1923 ως το 1932 έφτασε τα 1.654 εκατομμύρια χρυσές δραχμές.
 - Η διεθνής κρίση του 1931 επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τα δημοσιονομικά δεδομένα της χώρας, αφού ούτε οι φορολογικές επιβαρύνσεις ούτε οι διάφορες κυβερνητικές απόπειρες κατάφεραν να αντιστρέψουν την υπάρχουσα κατάσταση.
- 7
- Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα.
 - Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων, **με αποτέλεσμα την κήρυξη χρεωκοπίας.**
 - Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας.
 - Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες.
 - Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα
 - αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα
 - και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών.
- 4
- Σύμφωνα μάλιστα με το πρώτο κείμενο, οι εισαγωγές, στα πλαίσια της μεθόδου «κλήριγκ» έπρεπε να πληρώνονται με τα εξαγόμενα εθνικά προϊόντα.
 - Η μέθοδος αυτή απέφευγε σε μεγάλο βαθμό την παρεμβολή του συναλλάγματος και γι' αυτό συγκρίνεται με τις πρωτόγονες μορφές των ανταλλαγών.
 - Κάθε χώρα εξωθείται να μην εισάγει προϊόντα της άλλης, παρά μόνο με τον όρο ότι και αυτή δέχεται να εισαγάγει σε αντιστάθμιση προϊόντα ίσης αξίας.
 - Ένα από τα πλεονεκτήματα που χαρακτήριζε την παραπάνω μέθοδο ήταν η ευκαμψία και η ικανότητα προσαρμογής στις εκάστοτε συνθήκες, αφού οι εμπορικές συμφωνίες ήταν ολιγόμηνης διάρκειας και ανανεώσιμες.
- 5
- Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.
 - Το κράτος, μέσα από την προώθηση των εξαγωγών, βελτίωσε τα δημοσιονομικά του δεδομένα ενώ συγχρόνως μεσολάβησε ώστε να οργανωθούν οι έμποροι σε ενώσεις εισαγωγέων και εξαγωγέων,
 - γεγονός που έδωσε τη δυνατότητα στον κάθε έμπορο να διατηρεί μια προσωπική μερίδα από τις εισαγωγές και τις εξαγωγές με βάση τις τελευταίες επιδόσεις, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τον έλεγχο του κράτους επί του εξωτερικού εμπορίου.
 - Επίσης, η μέθοδος «κλήριγκ» οδήγησε στην καρτελλοποίηση της ελληνικής αγοράς, δηλαδή τη συνεργασία μεταξύ ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων με στόχο τον κοινό καθορισμό των τιμών,
 - με αποτέλεσμα οι έμποροι να εμφανίζονται ως φορείς των επιταγών του ελληνικού κράτους, εξυπηρετώντας τα γενικότερα συμφέροντά του.